

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ІМЕНІ В. М. КОРЕЦЬКОГО НАН УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНО-НАУКОВА УСТАНОВА
“ІНСТИТУТ ІНФОРМАЦІЇ, БЕЗПЕКИ І ПРАВА НАПРН УКРАЇНИ”
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ “ФЕМІДА”
ЦЕНТР ПРАВОВОЇ ОСВІТИ І НАУКИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ЦЕНТР ПРАВ І БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ
В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ
ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ЦЕНТР З ПРАВ ЛЮДИНИ

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

СІМНАДЦЯТІ ЮРИДИЧНІ ЧИТАННЯ **Правничо-політичні цінності як фактор** **демократичного розвитку України**

Матеріали міжнародної наукової онлайн-конференції

24-25 листопада 2022 р.

КИЇВ
Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова
2023

Редакційна колегія:

- Андрущенко В. П.** ректор НПУ імені М. П. Драгоманова, академік НАПН України, член-кореспондент НАН України, доктор філософських наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України (*співголова Редакційної колегії*);
- Шемшученко Ю. С.** радник при дирекції Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, доктор юридичних наук, академік НАН України, академік НАПрН України заслужений діяч науки і техніки України, професор (*заступник голови Редакційної колегії*);
- Андрусишин Б. І.** завідувач кафедри теорії та історії держави і права, керівник Навчально-наукового центру прав і безпеки людини в інформаційному суспільстві, академік Української академії історичних наук, академік АН ВШ України, академік Української академії політичних наук, доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України (*заступник голови Редакційної колегії*);
- Скрипнюк О. В.** директор Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, заслужений юрист України (*заступник голови Редакційної колегії*);
- Пилипчук В. Г.** директор Державно-наукової установи “Інститут інформації, безпеки і права НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України (*заступник голови Редакційної колегії*);
- Бучма О. В.** вчений секретар щорічної міжнародної наукової конференції “Юридичні читання”, член правління ГО “Феміда”, старший науковий співробітник Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, кандидат філософських наук, доцент (*вчений секретар*);
- Пархоменко Н. М.** завідувач відділу теорії держави і права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України;
- Бабкіна О. В.** завідувач кафедри політичних наук НПУ імені М. П. Драгоманова, доктор політичних наук, професор, заслужений працівник освіти України;
- Вернидуб Р. М.** проректор з навчально-методичної роботи НПУ імені М. П. Драгоманова, доктор філософських наук, професор, заслужений працівник освіти України;
- Карнаух А. А.** заступник декана з наукової та виховної роботи соціально-правового факультету НПУ імені М. П. Драгоманова, кандидат політичних наук, доцент;
- Лавриненко В. Г.** проректор з міжнародних зв’язків НПУ імені М. П. Драгоманова, кандидат історичних наук, професор;
- Встрів І. Г.,** проректор з навчально-методичної роботи гуманітарних факультетів НПУ імені М. П. Драгоманова, кандидат історичних наук, професор, заслужений працівник освіти України;
- Гамула І. А.,** проректор з перспективного розвитку та інфраструктури університету, кандидат педагогічних наук, доцент;
- Корець М. С.,** проректор із науково-педагогічної та адміністративно-господарчої роботи НПУ імені М. П. Драгоманова, професор кафедри загально-технічних дисциплін, доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України;
- Торбін Г. М.,** проректор з наукової роботи НПУ імені М. П. Драгоманова, професор кафедри математичного аналізу та диференціальних рівнянь, доктор фізико-математичних наук, професор;
- Оніщенко Н. М.,** заступник директора з наукової роботи Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;
- Євтух В. Б.,** декан соціально-правового факультету НПУ імені М. П. Драгоманова, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, заслужений діяч науки і техніки України;
- Огірко Р. С.,** професор кафедри теорії та історії держави і права НПУ імені М. П. Драгоманова, кандидат юридичних наук, доцент;
- Стеценко В. Ю.** завідувач кафедри правознавства та галузевих юридичних дисциплін НПУ імені М. П. Драгоманова, доктор юридичних наук, професор;
- Токарчук О. В.** доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри теорії та історії держави і права НПУ імені М. П. Драгоманова, керівник інформаційно-просвітницького центру з прав людини;
- Шитий С. І.,** модератор сайту соціально-правового факультету НПУ імені М. П. Драгоманова, кандидат юридичних наук, доцент.

Ч 75 СІМНАДЦЯТИ ЮРИДИЧНІ ЧИТАННЯ. Правничо-політичні цінності як фактор демократичного розвитку України : матеріали міжнародної наукової онлайн-конференції, 24-25 листопада 2022 року / ред. кол. : В. П. Андрущенко, Б. І. Андрусишин, Ю. С. Шемшученко та ін. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2023. – 142 с.

У збірнику вміщені матеріали, в яких розглядаються актуальні проблеми наукових досліджень викладачів, докторантів, аспірантів, студентів закладів освіти та наукових установ України та зарубіжжя, які працюють у галузі юридичних, політичних наук тощо.

8. Правопис слів іншомовного походження. Ділова мова. URL: <https://www.dilovamova.com/index.php?page=4&dmua=31&tdmua=%FF>.
9. Сухонос В., Гаруст Ю., Шевцов Я. Діджиталізація освіт в Україні: зарубіжний досвід та вітчизняна перспектива впровадження. *Правові горизонти*. 2019. №19. С.79-88.
10. Шкарлет С. Цифрова трансформація освіти і науки є однією з ключових цілей МОН на 2021 рік. Міністерство освіти і науки України: веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/cifrova-transformaciya-osviti-i-nauki-ye-odniyeyu-z-klyuchovih-cilej-mon-na-2021-rik-sergij-shkarlet>.

Л. Ф. Купіна,
доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри правознавства та галузевих юридичних дисциплін
(м. Київ);

Є. О. Ткаченко,
студентка 1 курсу Магістратури спеціальності Право
НПУ імені М. П. Драгоманва
(м. Київ)

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВРЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку із розгортанням 24 лютого 2022 року повномасштабної війни російської федерації проти України в нашій державі був запроваджений воєнний стан на підставі Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 “Про введення воєнного стану в Україні”. З метою належного упорядкування трудових відносин протягом дії воєнного стану Верховна Рада України ухвалила Закон України “Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану” від 15 березня 2022 р. (далі – Закон № 2136-IX). Набрання чинності зазначеним законом спричинило відповідні зміни в організації трудової діяльності та порядку застосування окремих норм Кодексу законів про працю України. Тож наразі надзвичайно актуальним є питання дослідження особливостей правового регулювання трудових правовідносин в умовах воєнного стану.

Відповідно до ч. 2 ст. 1 Закону № 2136-IX: “На період дії воєнного стану вводяться обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина передбачених статтями 43, 44 Конституції України” [2]. Таким чином, протягом дії воєнного стану в Україні норми вищезазначеного Закону обмежують право на вільний вибір праці та право на страйки для захисту економічних і соціальних інтересів працівників. Варто зазначити, що такі

обмеження відповідають положенням ч. 2 ст. 64 Конституції України, тобто є законними і вводяться з метою підтримання правопорядку та забезпечення верховенства права.

В першу чергу, необхідно звернути увагу на особливості укладення трудового договору в умовах воєнного стану. Норми Кодексу законів про працю України визначають, що “трудоий договір укладається, як правило, в письмовій формі” [1]. Як слушно зазначає юрист і експерт з трудового права Ковальчук В., “за вимогами трудового законодавства мирного часу більшість трудових договорів оформлювалися заявою працівника про прийняття на роботу та відповідним наказом (розпорядженням) роботодавця про таке прийняття із зазначенням посади, розміру оплати праці та інших умов здійснення трудової діяльності” [4, с. 5]. Натомість Закон № 2136-ІХ встановлює правило, згідно з яким “у період дії воєнного стану сторони за згодою визначають форму трудового договору” [2]. Відповідно до вищезазначеної норми під час дії воєнного стану сторони самостійно обирають форму трудового договору – усну чи письмову та механізм його укладення – лише заява і наказ про прийняття на роботу чи повноцінна письмова форма (з підписанням трудового договору) [4, с. 6].

Крім того, роботодавець наділений правом укладення строкових трудових договорів з новими працівниками. Закон України “Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану” чітко визначає часові межі реалізації зазначеного права: під час дії воєнного стану або на період заміщення тимчасово відсутнього працівника “з метою оперативного залучення до виконання роботи нових працівників, а також усунення кадрового дефіциту та браку робочої сили, у тому числі внаслідок фактичної відсутності працівників, які евакуювалися в іншу місцевість, перебувають у відпустці, простої, тимчасово втратили працездатність або місцезнаходження яких тимчасово невідоме” [2]. Вважаємо, що вищезазначене положення є доцільним з метою підтримання збалансованого функціонування ринку праці в умовах війни та забезпечення реалізації конституційного права на працю.

Необхідно зауважити, що Закон України “Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану” у ч. 2 ст. 2 встановлює, що “умова про випробування працівника під час прийняття на роботу може встановлюватися для будь-якої категорії працівників” [2]. Аналізуючи дану норму, ми дійшли висновку, що у порівнянні з відповідними нормами Кодексу законів про працю вона дещо обмежує можливість здійснення трудової функції окремих категорій працівників, зокрема молодих спеціалістів після закінчення вищих закладів освіти, вагітних жінок, внутрішньо переміщених осіб та ін. Однак встановлення випробування при прийнятті на роботу є правом роботодавця, а не обов’язком, тому

роботодавець може на власний розсуд керуватися вимогами ч. 2 ст. 2 Закону № 2136-ІХ.

Закон № 2136-ІХ встановлює, що “у період дії воєнного стану не застосовуються норми законодавства про працю, законів України “Про державну службу”, “Про службу в органах місцевого самоврядування”, інших законодавчих актів, що регулюють діяльність державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування у частині відносин, врегульованих цим Законом” [2]. На період дії воєнного стану встановлюється спрощений порядок вступу на державну службу чи службу в органах місцевого самоврядування (положення, що передбачають проведення конкурсного відбору при прийнятті на роботу не застосовуються). Отже, можемо дійти висновку, що зазначене нововведення позитивно впливає на функціонування ринку праці, адже дає можливість ефективніше реалізувати право на працю, зокрема такій категорії працівників як молоді спеціалісти після закінчення вищих закладів освіти.

Досліджуючи положення Закону № 2136-ІХ, доцільно зупинитися на нормі, яка закріплює особливості правового врегулювання призупинення дії трудового договору в умовах воєнного стану. Згідно з ч. 1 ст. 13 зазначеного Закону “призупинення дії трудового договору – це тимчасове припинення роботодавцем забезпечення працівника роботою і тимчасове припинення працівником виконання роботи за укладеним трудовим договором у зв’язку із збройною агресією проти України, що виключає можливість обох сторін трудових відносин виконувати обов’язки, передбачені трудовим договором” [2]. Ключовими тезами, на які звертає увагу науковець Бортник С. М., є наступні:

1) призупинення дії трудового договору не має наслідком припинення трудових відносин;

2) призупинення дії трудового договору може здійснюватися за ініціативи однієї із сторін та оформлюється наказом (розпорядженням) роботодавця [3, с. 113].

Серед інших нововведень Закону України “Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану” слід згадати:

– право роботодавця перевести працівника на іншу роботу, не обумовлену трудовим договором, без його згоди (крім переведення на роботу в іншу місцевість, на території якої тривають активні бойові дії);

– право працівника на розірвання трудового договору за його ініціативою у строк, зазначений у його заяві (за умови веденням бойових дій за місцем розташування роботодавця та існування загрози для життя і здоров’я працівника);

– право роботодавця на звільнення працівника у період його тимчасової непрацездатності, а також у період перебування працівника у відпустці (крім відпустки у зв'язку вагітністю та пологами та відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку);

– збільшена тижнева тривалість робочого часу – 60 годин (на відміну від встановленої нормами Кодексу законів про працю – 40 годин);

– право роботодавця на обмеження щорічної основної відпустки працівника тривалістю 24 календарні дні за поточний робочий рік;

– можливість застосування праці жінок за їхньою згодою на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, а також на підземних роботах (крім вагітних жінок і жінок, які мають дитину віком до одного року);

– можливість зупинення дії окремих положень колективного договору за ініціативою роботодавця [2].

Таким чином, у ході аналізу основних норм Закону № 2136-IX, що регулює трудові відносини в умовах воєнного стану, ми дійшли висновку, що законодавство про працю підлаштовується під нові виклики сучасності, забезпечуючи ефективне та злагоджене функціонування ринку праці у період боротьби нашої держави за незалежність, що свідчить про результативність застосування норм Закону України “Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану”.

Література:

1. Кодекс законів про працю України : закон України від 23 липня 1996 р. № 322-08. *Відомості Верховної Ради України*. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
2. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15 березня 2022 р. № 2136-IX. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>.
3. Бортник С. М. До питання про особливості правового регулювання трудових правовідносин в умовах воєнного стану. *Вісник ХНУВС – Bulletin of KhNUiA*. 2022. № 2 (97). С. 106-117.
4. Ковальчук В. Трудові відносини під час війни: аналіз норм надзвичайного трудового законодавства України // Представництво Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні. 2022. С. 3-26.